

Өзбекстан Республикасы
жоқары хэм орта арнаўлы билимлендириў министрлиги

Әжинияз атындағы
Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

«Педагогика хэм психология илимининң раўажланыўында
инновациялық технологиялардың роли хэм әхмийети»
атамасындағы Республикалық илимий-әмелий конференция
МАТЕРИАЛЛАРЫ

«Педагогика ва психология илмининг ривожланишида
инновацион технологияларнинг роли ва аҳамияти» мавзу-
сидаги Республика илмий-амалий анжуман
МАТЕРИАЛЛАРИ

НӨКИС-2019

МАЗМУНЫ

1-СЕКЦИЯ

ПЕДАГОГИКА ИЛИМИНИҢ РАЎАЖЛАНЫЎЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ПАЙДАЛАНЫЎ МӘСЕЛЕЛЕРИ

Кирис сөз	3
Ж.М.Жунисбекова, С.И. Айкозов Из истории деятельности н. тюракулова в туркестане	5
Ү.Ұринова Бұлажак тарбиячи педагогларни шаклантиришга замонавий ёндошув масалалари	8
Ф.Ү.Ұринова Мактабгача таълим мазмунини яратишнинг дидактик хусусиятлари	11
D.V.Botirov, Ya.X.Musurmanov O'quvchilarda rekursiv algoritm tushunchasini shakllantirishda pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ayrim tomonlari	15
М. Пазылова Аждодларимиз томонидан ҳадисларнинг ўрганилиш тарихи	16
R.Nurjanova, Z.Xolniyozova O'quvchilarda kasbiy qiziqishlarning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar	18
Н.Мухамедова Талабаларнинг билиш фаоллигини оширувчи инновацион таълим шакллари	20
Н.Shokirova Talim-tarbiya jarayonida faol shaxsni tarbiyalashda innovatsion rejalashtirish	22
Н. Расулова, З.Отамухев Таълим-тарбия жараёнида педагогик ва ахборот технологияларининг аҳамияти	23
A.Nauruzbaeva, E.Kenesbaeva Uliwma orta bilimlendiriw mákemelerin basqariwda basshi kásiplik kompetentligin jetilistiriw máseleleri	25
М.Пазилова, М.Бог'ибекова Ziddiyatlar pedagogik muloqotda yuz beruvchi to'siqlar sifatida.	26
М.Пазилова, Z.Xojibaeva Iqtidorni rivojlantirishda ta'lim metodlari va pedagogik texnologiyalarning tutgan o'rni	28
A.S.Nauruzbaeva, Xojanafasova Ta'lim jarayoni yagona tizim sifatida.	30
A.S.Nauruzbaeva, M.Jumanova Ta'limni tashkil qilish turlari va shakllari	31
A.S.Nauruzbaeva, M.Sagdieva Oilada bolalar bilan muloqotni yo'lga qo'yishning shart-sharoitlari	32
A.S.Nauruzbaeva, Z.Najimova Jaslar tárbiyasinda metodlardan paydalaniv mexanizmi.	33
Ө.Әлеўов, Т.Пахратдинова Халықтың жасларға өлшем бирликлерин үйретиў дәстүрлери	35
SH.Saparov, X.Hodjayev Pedagoglarning kasbiy mahoratlarini takomillashtirish muammolari	36
С.С.Сайтбекова, М.Хабипов, Х.Абдиразакова Современный учитель в начальном образовании	39
М.Пазилова, R.Yuldasheva Ekologik tashviqot-targ'ibotda ekologik bilimlarni egallashning ahamiyati	41
A.T.Kaipbergenov, Sh.D.Karajanova Oksidler temasín úyreniwde «ximiyalıq etiketka» usılınan paydalanıw	43
T.Kudaybergenova Oilaviy munosabatlarning konstitutsiyaviy asoslari	45

<i>Г. Джалилова</i> , Муаммоли таълимнинг илмий назарий асослари	46
<i>Ф.М. Тоъжиева, Ю.Б. Бахтиярова, С.М. Мирхамидова</i> Билвосита малака ошириш ва унинг баъзи хусусиятлари	48
<i>Э.Ешнйезова</i> Инновации в изучении художественных произведений	50
<i>Л. Кабулова, Н.Зулхандерова</i> Использование метода «стол занятий» при изучении темы первоначальные химические понятия	52
<i>М.Аллаяров</i> Бошланғич синфларда ўқувчиларга экологик таълим-тарбия бериш турлари, шакл ва усуллари, мазмуни	54
<i>М.Абиджанова</i> Педагогик инновация ва унинг ўзига хосликлари	56
<i>Ш.А. Мирабдуллаева</i> Ҳарбий дидактика ва унинг ҳарбий хизматчилар тайёргарлигидаги роли	58
<i>Э.Касимова</i> Бошланғич таълим ўқитувчисининг инновацион методларни қўллаш компетенцияси	61
<i>М.Усмонов, Л.Ҳайитова, Н.Шербоева</i> Таълим жараёнига мультимедия технологияларини қўллаш	63
<i>Ф.Ю.Хамалова</i> Малака ошириш жараёнида ўқитувчиларни инновацион фаолиятга тайёрлаш	65
<i>Г. Раҳимова</i> Ахборот воситаларининг тарбиявий таъсирини ошириш шарт-шароитлари	66
<i>З.Ботирова</i> Мактабгача таълим муассасаларида замонавий ахборот технологиялари	69
<i>М.М.Қодирова</i> Talim jarayonida tolerantlikni shakllantirish muammolari	73
<i>З.Маматқулова</i> Малака ошириш жараёнида ўқитувчиларда педагогик тафаккурини ривожлантиришда педагогик технологияларни қўллаш	74
<i>У.Г. Утенова</i> Биологияни ўқитишда кейс стади(case study) методидан фойдаланиш	76
<i>Г.У. Утенова</i> Биология сабафини ўткенде ностандарт тестлардан пайдаланып талабалар билимин баҳалаў ҳам қадафалаў.	77
<i>Қ.Қличов</i> О'қитувчининг kompetentligi va kasbiy mahorati	78
<i>Т.Сапарбаева, Д.Арисланов</i> Oqituvshinin' innovatsional xizmeti mazmuni.	80
<i>Г.Заримбетова, У.Сапарбаева</i> Bola shaxsini mehnatsevarlikka tarbiyalashda ona-onaning urni	81
<i>Г.Заримбетова, Г.Саттарова</i> Kelajak barkamol avlodni tarbiyalashda jismoniy tarbiyaning ahamiyati	83
<i>З.К. Наимова</i> Мектепке шекемги жастагы балаларды шыныктырыуда харекетли ойынлардын ахмийети.	84
<i>З.К. Бектурганова, Т.А.Ибадуллаева, Л.Кутлымуратова</i> История развития химической науки в общем среднем образовании	85
<i>З.К. Бектурганова, А.Кудайбергенова</i> Структура науки методики обучения химии	86
<i>З.К. Бектурганова, Т.Ибадуллаева, А.Кожамуратова</i> Краткие исторические сведения о развитии методики обучения химии	88
<i>А.Даукеева</i> Бўлажак касбий таълим ўқитувчиларнинг акмеологик компетентлигини шакллантириш.	89
<i>А.Ерекеева, А.Сарсенбаева</i> Azotli organikalik birikpeler temasini oqituvda «zig-zag» usulidan paydalanish	90

<i>A.Erekeeva, H.Iskenderova</i> Geterotsiklik birikmalar mavzusini o'rganishda «nilufar guli» usulidan foydalanish	92
<i>A.X.Bekmuratov, G.Smetova</i> Pedagog kadrlardin' innovatsionalik qa'biletin ravajlantirishdin' o'zine ta'n o'z gesheliklari ha'm a'hamiyeti.	95
<i>A.Турекеева</i> Қозоғистон республикасида педагогларнинг малакасини ошириш тизими	96
<i>N.Nurmatova</i> Bola tarbiyasida oilaviy muhitning o'rni .	98
<i>A.J.Madiyev, T.Saparboev</i> O'simliklar himoyasi- ekologik tarbiyaning asosi	99
<i>M.Mirxomitov, T.Xolmatov</i> Innovative pedagogical technologies in modern school	101
<i>S.Gaipov, M.Allayorov</i> Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ekologik ta'lim-tarbiya berish samaradorligini aniqlash usullari	103
<i>X.Latipova, M.Pazilova</i> Innovatsion ta'lim texnologiyalari" ning ta'lim jarayonidagi ahamiyati	106
<i>A. Bawbekova, M.Pazi`lova</i> Ekologiyaliq tarbiyada klastan ha'm mektepten ti's jumislardin' ahamiyeti	107
<i>Z.Xaytbaeva</i> Innovatsion faoliyat o'qituvchining muvaffaqiyatini belgilovchi faoliyatdir.	109
<i>A. Ibragimova, M.Pazi`lova</i> Oqiw-tarbiya proghessinde pedagogikalik diadnostikanin' mazmuni ha'm o'rni.	111
<i>X.Юсупова, С.С Сайтбекова.</i> Современное гуманитарное образование и его основные проблемы.	112
<i>X.Amirov, M.Allayorov</i> Yoshlar ma'naviyatini tarbiyalashdagi asosiy omillar	113
<i>S.Eshmuratova, M.E.Pazilova</i> Shaxs shakllanishida ta'lim-tarbiyaning ahamiyati.	115
<i>A.Шарафатдинова, А.Урумбаева</i> Некоторые проблемы психологии воспитания	116
<i>G.Qipshaqbaeva. A.S.Nauruzbaeva</i> Oqiwshilar jamááttin qáliplestiriw basqishlari	118
<i>V.Uzaqbaeva, A.Temirbekova</i> Milliy ha'm uliwma insaniylik qadiriylirdin` oqiwshilardin` qarim-qatnas ma`deniyatin u`yreniwdegi roli.	119
<i>Sh.Erejepova, A.S.Nauruzbaeva</i> Tálim-tárbiya protcesin ólshew hám bahalawdın bag`darlari.	120
<i>P.Joldasbaev, R.Djoldasov, F.Erkaboyeva</i> Jismoniy tarbiya va sport mutaxassisleri kasbiy tayyorgarlik jarayonlari	121
<i>P.Ф.Джолдасов, З.М.Садуллаева, А.И.Эркабоева</i> Конный спорт у каракалпаков и казахов низовьев амударьи	123
<i>З.П.Ембергенова</i> Дидактические игры на уроках математики	127
<i>И.Алланиязов</i> Тәрбиялық бирге ислесиўде баланы түсиниўдиң педагогикалық зәрүрлиги	129
<i>Д.Туркпенбаева</i> Марказий осие мутаффакирларининг асарларида соғлом бола тарбияси масаласи	130
<i>Д.Бектурсинов</i> Жас шаңарақлар арасында мухаббат хэм некениң әхмийети	133

Olimpiada qatnashchilari bilan masalarni muvaffaqiyatli yechishlari uchun rekursiv algoritmlar ma'nosini tushinishdan tashqari o'quv qo'llanmasida berilgan masalalarni tahlil qila oladigan yetarlicha qayta ishlash malakasiga ega bo'lishi shart.

O'z tanasida o'zini chaqiradigan funksiyalarga rekursiv funksiyalar deb ataladi. Rekursiya ikki xil bo'ladi:

- oddiy bo'ladi, agar o'z tanasida o'zini chaqirsa;

- vositali agat birinchi funksiya ikkinchi funksiyani chaqirsa, ikkinchi funksiya esa o'z navbatida birinchi funksiyani chaqirsa.

Otatda rekursiya matematikada keng qo'llaniladi. Chunki aksariyat matematik formulalar rekursiv aniqlanadi.

Rekursiv funksiyalarni to'g'ri amal qilishi uchun rekursiv chaqirishlarning to'xtash sharti bo'lishi kerak. Aks holda rekursiya to'xtamasligi va o'z navbatida funksiya ishi tugamasligi mumkin.

Rekursiya chiroyli, ixcham ko'ringani bilan xotirani tejash va hisoblash vaqtini qisqartirish nuqtaiy-nazaridan uni imkon qadar iterativ hisoblash bilan almashtirilgani ma'qul.

Shuni ham aytib o'tish kerakki, shunday masalalar ham bor, ularni hal qilishda rekursiya juda ham samarali, xattoki yagona usuldir.

O'quvchi bilimni nazorat qilishning zamonaviy pedagogic texnologiyaga asoslangan nazorat shakllaridan biri – yozma ishdur. Bunda sodda mashqlar bilan bir qatorda, ma'lum bir atama va tushunchalarni o'quvchilarning qay darajada o'zlashtirgani aniqlanadi. Masalan, "Rekursiv funksiya" ga doir yozma ishda o'quvchilarimizga quyidagi atama va tushunchalarning mohiyatini ochib berishlarini, ta'riflarini keltirishlarini tavsiya etdik:

- rekursiv funksiya tushunchasiga olib keluvchi biror amaliy masalani yozing va uni tahlil qiling;

- rekursiv funksiyaning qadamlari nima? Ular nechta bo'lishi mumkin va bu nimaga bog'liq?

- rekursiv funksiya qadami va natijasi orasida qanday bog'liqlik mavjud;

- rekursiya to'g'risidagi tushunchalarning orasida qanday bog'liqliklar mavjud.

Yangi pedagogic texnologiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq qilish davr talabi bo'ib uni qo'llash natijasida o'quvchilarga berilayotgan bilimlar soodalashadi, tushunarli bo'ladi va o'quvchilarning bilimni oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Payzimatova M., Akramova M., Bobobekova N. O'rta maxsus ta'lim tizimi informatika darslarida interfaol usullarni qo'llashning metodologik asoslari. "Uzluksiz ta'lim tizimida matematika va informatika fanlarini o'qitishni takomillashtirish masalalari", Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik konferensiya materiallari., Qo'qon – 2012 yil. 192-195 betlar.

2. Madraximov Sh.F., Gaynazarov S.M. C++ tilida programmalash asoslari, Toshkent -2009 yil.

АЖДОДЛАРИМИЗ ТОМОНИДАН ҲАДИСЛАРНИНГ ЎРГАНИЛИШ ТАРИХИ

М. Пазылова-НДПИ, «Педагогика» кафедраси доценти п.ф.н.

Тарихимизга назар ташлайдиган бўлсак, Шарқ мамлакатларида ўрта ва олий диний ўқув юртларида Қуръони карим билан бир қаторда ҳадислар ҳам дарс сифатида ўқитилган.

Ўрта Осиёда XIV-XX асрларга келиб, эски ўзбек мактабларида дарслик сифатида ўқитилган Саъдий Шерозийнинг(1184-1292) «Гулистон» асаридаги ҳикоятларнинг ахлоқий-ғоявий йўналишларига ҳадислар чуқур сингдирилган бўлиб, уларда нафси енгиш, ҳаё-андишалилик, ота-онани хурматлаш, қаноатли бўлиш каби фазилатлар

тарғиб қилинади. Хусусан, «Заифлик ва кексалик баёни»(олтинчи боб), «Сухбат қоидалари баёни»(саккизинчи боб), кабиларда қарийб 30 га яқин ҳикоят таркибида машҳур ҳадислар қўлланилган. Масалан: «Бир донишманддан: «Энг ашаддий душманинг-икки кафтинг орасида жой олган нафсингдир»деган ҳадиснинг маъносин нима?» деб сўрадим. Донишманд шундай жавоб берди: «Маъноси шуки, ҳар бир душманга эҳсон қилсанг, у сенга дўст бўлади, илло нафс деган нарсага илтифот қилсанг, адоватини шунча ошираверади»[1.; 156].

XIX асрнинг 60-90 йилларида Марказий Осиё Россияга қўшиб олиниши билан ўлкага рус маданияти кириб келди. Бу эса мактабларда билим беришнинг мазмунининг ўзгаришига ўз таъсирини кўрсатди. Натижада янги усул мактаблари очила бошлади.

Туркистонда Маҳаллий халқ болалари учун 1884 йилдан бошлаб, махсус рус-тузем мактаблари, 1912 йилга келиб эса янги усул мактаблари вужудга келди.

1900 йилда рус-тузем мактаблари учун Саидрасулхўжа Саидазизовнинг «Устои аввал» номи билан «Алифбо» китоби нашр қилинди ва бошланғич синфларда дарслик сифатида ўқитилди. Ушбу китобнинг учинчи бўлими «Алифбои Қуръоний» деб номланган бўлиб, бу бўлимда болаларга «Қуръон»ни тушуниб ўқишга ўргатишни мақсад қилиб қўйилган. «Қуръон»да қўлланилган белгиларни тушунтириш учун ундан парчалар келтирилган.

Айрим мавзуларни очишда ҳадисларга ҳам мурожаат қилган. Масалан, билимни тарғиб қилиш ҳақида матнларда «Илм қидирингиз туғулгандан улгунча», «Ёшлиқда ўрганган илм тошга ўйланган хатдек» каби ҳадисларни учратиш мумкин[1.; 108].

1907 йилда махсус комиссия Туркистон рус-тузем мактаблари учун “Қоида” лойиҳасини тузди ва орадан кўп ўтмай “Программа” тузиб чиқилди. Бу программа бўйича мактабда ўқиш 4 йилга режалаштирилди. Ўқиш йилининг биринчи йилида “Устои аввал” китоби, иккинчи йилда “Устои аввал” китобининг давоми ва “Муаллими соний” китоби, учинчи йилида “Муаллими соний”нинг давоми, тўртинчи йилида эса “Муҳиммотуддин” китоби ўқитилган. “Қуръон” китоби эса сўраларга бўлиниб тўрт йил давомида ўқитилди, бунда айрим сўраларни тушунтириш учун ҳадислардан фойдаланган[1.;89-90].

Янги усул мактабларида дин дарслари учун кўп вақт ажратилган, аммо уларнинг эски мактаблардан фарқи диний ақидалар болаларнинг ўз она тилида ўргатилган, бунда «Ҳавожи диния», «Масоили диния», «Туркий ақоид», «Тарихи анбиё», «Саботул ожизин» каби китоблардан фойдаланилган.[1.; 18]

Таниқли ўзбек педагоги А.Авлонийнинг “Туркий гулистон ёхуд ахлоқ” асари янги усул мактабларининг юқори синфларида таълим ва ахлоқий тарбия бериш учун дарслик сифатида ўқитилган. А.Авлонийнинг асарини чуқур ўрганар эканмиз, биз ўша даврда мактабларда ўқувчиларга дарс беришда умуминсоний ва диний қадриятлари, халқ оғзаки ижоди, Қуръон оятлари, ҳадислар шунингдек, буюк алломаларимизнинг ҳикматли сўзларидан имкон қадар кенг фойдаланганликларини кўрамиз. Масалан, “Яхши хулқлар” қаторига кирувчи “Сабр” мавзусида: “Сабр инсонлар учун буюк бир фазилатдурки, жаноби ҳақ собирларни суяр.Қуръони карим ичида кўп ерда сабрни, сабрларни мадҳ қилишдур. Шариати исломияда жаноби Ҳақ тарафидан келган бало ва қазога сабр қилмоқ фарзи айндур.

Шул хусусда сўйланмиш бир ҳадиси шарифнинг маъноси «илм имонли кишиларнинг муҳиби, ҳилм ҳомийси, ақл далили, яхши амал сармояси, мулойимат волиди, афв ахавони, сабр ҳокими виждонидур,»-дейилиши. Араблар «ассабуру мифтоҳулфалах» –сабр шодлиғнинг калидидур деюрлар.[1.;36]

Шунингдек, «Ёмон хулқлар» дан «Ҳақорат» ҳақидаги мавзуда шундай дейилади: «Уламолар диний китобларда: «ташбихи зино гуноҳи кабирадур,- бировни ҳақорат

килиш улуғ гуноҳлардандур»,-демишлар.

Расули акрам набий мухтарам афандимиз: «Икки одам бир-бирини сўкса, гуноҳ бошловчига бўлур. Магар қарши бўлган киши ортуқ кетса, ҳар иккиси ҳам гуноҳда ўртоқ бўлурлар. Яна мўъмин қариндошини сўкмак фосиқлик, онлар ила урушмак куфрдур»- дейишлар [1.;65].

Демак, биз бу келтирилган маълумотлардан келиб чиққан ҳолда А. Авлоний даврида янги усул жаҳид мактабларида таълим жараёнида диний қадриятларимиздан фойдаланишганлигини таъкидлаб ўтишимиз мумкин.

Лекин, А.Авлонийнинг «Туркий гулистон ёхуд ахлоқ» асарининг педагогика фанлари номзоди М.Масумов томонидан 1967 йилги таржимасида диний қадриятларимиздан фойдаланиб келтирилган маълумотларнинг туширилиб қолдирилганлигини кўришимиз мумкин, бу эса собиқ қизил империя даврида диний қадриятлардан таълим жараёнида фойдаланишга руҳсат берилмаганлигидан далолат беради. Республика мустақиллиги йилларида нашр қилинган айнан шу китобнинг М. Маҳсумов таржимасида асл нусха тўлиқ олинган ва диний қадриятлар келтирилган. Бу эса ҳозирги кунда унутилиб кетаётган қадриятларимизни қайта тиклашга йўл очиб берилганлигини кўрсатади.

Ҳадислар асрлар оша одамлардаги ишонч ҳиссини мустаҳкамлаб, уларни поклаб, юксалтириб, ҳаёт синовлари, муаммо ва қийинчиликларини енгиб ўтиш учун сабоқ вазифасини ўтаган.

Фойдаланилган адабиётлар.

- 1.Абдуллаев Й. Эски мактабда хат саводга ўргатиш.-Тошкент.: 1960. -152-б.
- 2.Саъдий. Гулистон.-Т.: /Ғулум номидаги бадиий адабиёт нашриёти.1968. -181-б.

O'QUVCHILARDA KASBIY QIZIQISHLARNING SHAKLLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

R.Nurjanova¹, Z.Xolniyozova² -NDPI¹p.f.n., dotsenti,- Maxsus sirtqi bo'limi
1-kurs talabasi

O'smirlikning birinchi fazasi uchun kishining mustaqil hayotiy yo'lini tanlashga tayyorlanishi kerakli bilim va ko'nikma orttirish, kasb tanlash bilan bog'liq bo'lgan izlanishlar, shaxsning u yoki bu sifatlarini hosil qilishi va hokozolar xarakterli bo'ladi. Ikkinchi faza uchun esa kishining ishlab chiqarish mehnatida ishtirok etishi va bunda egallagan bilim hamda kasbiy ko'nikma va malakalardan foydalanishi, o'z mahorati hamda o'z shaxsiga xos axloqiy fazilatlarini yanada takomillashtirib borishga intilish kerak.

O'smirlik yoshida uning u yoki bu o'quv predmetiga qiziqishi, munosabati, u yoki bu sohadagi o'quv faoliyatida erishgan muvaffaqiyatlari ularda paydo bo'layotgan turli kasblarga munosabat bilan belgilanadigan bo'lsa, endi ilk yoshda o'quvchilar o'sha kasbga qiziqishi uning o'quv faoliyatiga ta'sir ko'rsata boshlaydi.

«Kompetentlik» (angl. «competence» - «qa'bilet») – a'meliyatta teoriyaliq bilimlerden natijeli paydalaniv, joqari darejedegi kasiplik tajiriyebe, sheberlik ha'm uqipliliqti korsete aliv[N.Muslimov:4].

«Kompetentlik» tusinigi talim tarawında psixologiyaliq ilimiy izleniwler natijesinde kirip kelgen. Psixologiyaliq kózqarastan kompetentlik «dasturiy emes hadiyseler, kütilmegen jag'daylarda qaniygenin ózin qanday tutiwı, qarım-qatnasqa kirisiwi, basshılar menen ózara múnásibetlerde jańa jol tutiwı, anıq emes wazıypalardı atqarıwda, qarama-qarsılıqlarğa toli mağlıwmatlardan paydalanıwda, izbe-iz rawajlanıp barıwshı hám quramalı processlerde hãreketleniw jobasına iyelik»ti ańlatadı.